
Skuespilhuset
Store Scene

Nogle mennesker har ret til at dræbe - hvis de gør det i en højere sags tjeneste.

Forbrydelse og straf
Fjodor Dostojevskij
Studiehæfte

Det Kongelige Teater

kglteater.dk

Kære lærer,

Der er ikke ret mange romaner, som der er blevet sagt og skrevet så meget om som den russiske forfatter Fjodor Dostojevskijs Forbrydelse og straf. I indeværende sæson har Det Kongelige Teater valgt at bearbejde og opsætte denne roman til teatret. Studiematerialet tager udgangspunkt i forestillingens store temaer og bearbejdningen af romanen til scenen.

Dette studiematerialet kan inddrages i fagene dansk, drama, religion, filosofi og samfundsfag på STX eller HF. Enten enkeltvis eller til tværfagligt samarbejde. Undervisningsmaterialet er tænkt til at kunne indgå både som forberedelse til forestillingen Forbrydelse og straf og som efterbehandling heraf.

Rigtig god fornøjelse

Forbrydelse og straf

Indhold

- 04 Kort om Fjodor Dostojevskijs *Forbrydelse og straf*.
- 06 Lidt om Fjodor Dostojevskij
- 08 Interview med instruktør Rune David Grue
- 14 Raskolnikov og hans teori
- 21 Tro og tilgivelse
- 25 Curlingbørn: "Du er noget særligt"
- 27 High School Killers
- 30 Forestillingsanalyse
- 32 Litteratur og inspirationsliste

Skolebilletter

Skolebilletter til 40 kr. kan bestilles til udvalgte spiledage. Se listen over skoleforestillinger på www.kglteater.dk/skoler. Der skal bestilles min. 10 billetter for at opnå skolerabat. Skolerabat-ten omfatter: Børnehaver, fritidshjem, SFO'er, fritidsklubber, folkeskoler, ungdomsskoler, privat- og friskoler, gymnasier, HF-studier, handelsskoler og øvrige anerkendte ungdomsuddannelser.

U25 = 50% rabat

Ønsker I billetter til spiledage uden for de udvalgte skoleforestillinger, kan I købe U25 billetter. U25 giver 50 % rabat på billetten i forhold til løssalg. U25 kan købes af alle under 25 år og af studerende. Billetterne købes på www.kglteater.dk og benyt priskategorien "ungdom". Husk legitimation med fødselsdato og/eller gyldigt studiekort til fremvisning ved billetkontrollen.

Studiemateriale udarbejdet af

Leila Skifter Jensen

Grafik

Det Kongelige Teater, Presse- & Kommunikationsafdelingen

Iscenesættelse
Rune David Grue

Rodion Raskolnikov
Thure Lindhardt

Scenografi og kostumer
Palle Steen Christensen

Sonja Marmeladova
Helle Fagralid

Lysdesign
Ulrik Gad

Porfirij Petrovitj
Rasmus Bjerg

Oversættelse
Jan Hansen

Pulcheria Raskolnikova, Raskolnikovs mor
Helle Hertz

Dunja Raskolnikova, Raskolnikovs søster
Kristine Nørgaard

Katarina Marmeladova
Meike Bahsen

Razumikhin
Mikkel Arndt

Svidrigajlov
Morten Suurballe

Lusjin m.fl.
Thomas Corneliussen

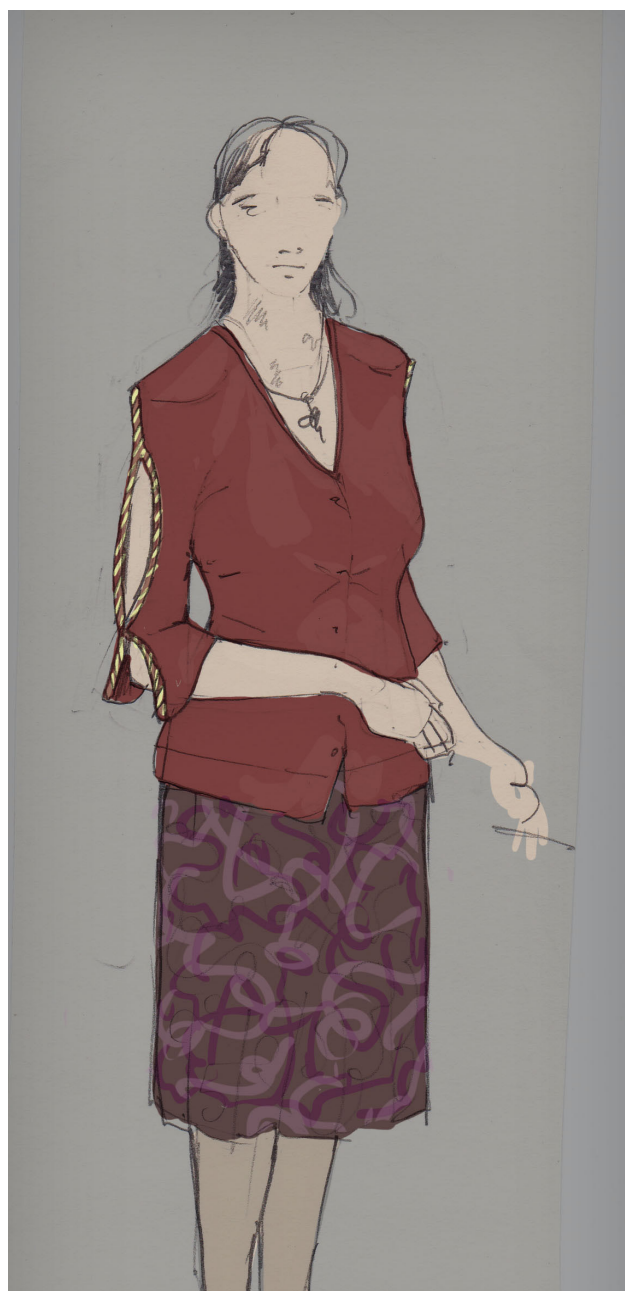
Aljona Ivanovna m.fl.
Tina Gylling Mortensen

Marmeladov
Henrik Jandorf

Kort om Fjodor Dostojevskijs *Forbrydelse og Straf*

”Det eneste jeg fortryder det er at jeg var så elendig til det.” Raskolnikov

Forbrydelse og Straf handler om den unge Raskolnikov, der har nået et absolut nulpunkt i sit liv. Han har afskåret sig fra omverdenen, han er stoppet på sit studie, han har sagt sit job op, og nu ligger han på sit kammer og tænker over, om han er mand nok til slå en gammel pantelånerske ihjel. Han mener selv, at han en masse gode grunde til at slå ihjel: det vil hjælpe ham ud af hans fortvivlende fattigdom, det vil gøre ham i stand til at hjælpe sin mor og søster økonomisk, og det vil gøre ham i stand til at færdiggøre sin uddannelse. Alt dette vil han kunne opnå blot ved at røve og myrde en hæslig, gammel kone, som ingen alligevel vil savne, og som alligevel skal dø lige om lidt. Tænker altså Raskolnikov. I tilgift til disse tanker har han udviklet en teori om overmennesket, som kort fortalt går ud på, at nogle mennesker har ret til at sætte sig ud over de love, der gælder for alle andre mennesker, de såkaldt almindelige mennesker. I modsætning til disse tilhører overmennesket de ualmindelige, og gør man det, må man fx godt slå ihjel - hvis bare man altså mener at gøre det i en højere sags tjeneste. Raskolnikov mener selv, at han tilhører de ualmindelige og derfor kan sætte sig ud over samfundets love og moral. Imidlertid synker han, efter at have slået den gamle pantelånerske ihjel, ned i feberhed rædsel og galskab. Til sidst føler han sig endnu værre end den lus - hvilket er det, han betegner pantelånersken som - han slog ihjel. Mordet bliver ikke nemmere at glemme, da han møder forhørslederen Porfirij, som leger katten efter musen med ham. Og Raskolnikovs menneskesyn og teori kommer for alvor under pres, da han lærer den unge, meget troende prostituerede Sonja at kende. Spørgsmålet er, om han kan tilstå uden at miste sig selv, og om der overhovedet findes soning, når man har begået så koldblodigt et mord.

Fjodor Michajlovitj Dostojevskij

”Mennesket er stort, alt for stort; jeg vil gøre det lille.” Dostojevskij

- Født d. 11. november 1821 i Moskva
- Uddannet officer militæringenør i 1843
- Debuterede med brevromanen *Arme Mennesker* i 1846
- Dømt til henrettelse og i sidste øjeblik benådet og sendt til arbejdslejr i Sibirien i 1849
- Vendte tilbage til Sankt Petersborg i 1859
- Skrev *Forbrydelse og Straf* og *Spilleren* i 1866
- Død d. 9. februar 1881 i Sankt Petersborg

Fjodor Mikhajlovitj Dostojevskij

Kort om Dostojevskijs liv

Fjodor Dostojevskij havde en mildt sagt turbulent tilværelse. Han blev i sine unge år fængslet for at støtte politisk revolutionære kredse, fordi han var en del af en kritisk socialfilosofisk studiekreds. Han blev dømt til henrettelse men blev i sidste øjeblik benådet, efter at han som en del af psykisk totur var blevet ført frem til en snydehenrettelse. Derefter blev han sendt til en arbejdslejr i Sibirien. De første fire år af sin straf udstod Dostojevskij i Sibirien. De resterende 6 år tilbragte han som tvangsmening i militæret.

Han var andet barn ud af en børneflokk på seks, og han var født adelig. Dostojevskijs far, som var militær læge på et hospital som fattige, er blevet beskrevet som en tyrann, der drak og slog sine børn. Dostojevskij led fra barnsben af epilepsi. I 1839 døde hans far, og selvom det aldrig er blevet bevist, menes det, at han blev slået ihjel af sine fæstebønder.

Dostojevskij var ludoman og erhvervede sig ad flere omgange en kæmpe spillegæld. Faktisk skrev han *Forbrydelse og Straf* og *Spilleren* under ekstremt tidspres, fordi han pga. spillegæld var blevet nødt til at bede sin redaktør om forskud, for at kunne betale en hotelregning. Hvis han ikke skrev hurtigt nok, ville han miste alle rettighederne til alle sine romaner til den redaktør, der havde købt ham fri.

Dostojevskij fik sit gennembrud i 1846 med brevromanen *Arme Mennesker*, og han blev udråbt til en af Ruslands helt store unge forfattere. Året efter udkom *Dobbeltgænger*, som fik en blandet modtagelse. Dostojevskijs litterære karriere blev imidlertid sat på pause, da han som overfor nævnt blev sendt i arbejdslejr. Efter 10 år vendte han tilbage til Sankt Petersborg og til livet som forfatter.

Han skrev i den periode bl.a. *Idioten*, *Brødrene Karamazov*, *Dødens hus* og *En forfatters dagbog*. Dostojevskijs forfatterskab kredser om religion, eksistens og skyld, om familieinstitutionen og om socialpolitiske temaer. Hele hans liv bar præg af store omvæltninger, og han døde temmelig fattig, 60 år gammel.

Kilder: K. Hansen: *Dostojevskij*, F. J. Billeskov Jansen et al. (eds.): *Verdens litteratur historie*

Vidste du, at...

Forbrydelse og Straf, der udkom i tidsskriftet "Den russisk budbringer", som en føljetonroman i seks dele, dengang blev kaldt Raskolnikov.

Fjodor Michajlovitj Dostojevskij

Dostojevskijs skrivestil

Dostojevskijs skrivestil er blevet kaldt polyfon (flerstemmig) af litteraturforskeren Mikael Bachtin. Dostojevskijs karakterer sætter konstant spørgsmålstejn ved hinandens udsagn og blander sig typisk i hinandens talestrømme. Det interessante ved polyfonien eller flerstemmigheden er, at karakterernes dialog får større vægt end fortællerstemmen, og det betyder, at der hos Dostojevskij, ligesom i virkeligheden, ikke findes et endeligt facit. Man kan sige, at alle karaktererne får mulighed for at komme til orde og fremlægge deres synspunkter, uden at fortælleren bagefter sætter dem på plads med en løftet pegefinger. Af den grund taler Bachtin om Dostojevskijs romaner som en slags levende organismer, hvor synspunkter kan mødes og strides uden at ende med at stivne i entydige udsagn.

Kilde: M.M. Bakhtin *The Dialogic Imagination*

Interview med Rune David Grue om *Forbrydelse og Straf*

”Et af stykkets store, store spørgsmål er, om man kan blive et menneske igen, når man har gjort noget forfærdeligt.”

Rune David Grue er uddannet instruktør fra Statens Teaterskole i 2005.

Han har siden sæsonen 2008-2009 været fast iscenesætter på Det Kongelige Teater og tillige medlem af dramaturgiet.

Han har på Det Kongelige Teater bl.a. iscenesat: *Musical* (2008), *Forbrændt* (2009) og *Ulyses von Ithacia* (2009). I 2007 iscenesatte han *Idioten* af Dostojevskij på Århus Teater. Har i samarbejde med dramaturg ved Det Kongelige Teater Solveig Gade bearbejdet Dostojevskijs roman *Forbrydelse og straf* til manuskript.

Interview med Rune David Grue om *Forbrydelse og Straf*

Rune David Grue, du kalder stykket for en eksistentiel gyser. Vil du uddybe det?

Det er en kriminalhistorie, som handler om en mand, der begår et mord, og om hvordan hans liv bagefter bliver en slags vågent mareridt, som rummer en masse af gyserelementer; mennesker, der dukker op ud af ingenting, mærkelige ting, der lurker i mørket, angst, frygt, blod og død. Jeg kalder også historien for eksistentiel, fordi den samtidig med at være en fundamental spændingshistorie, som handler om, hvorvidt Raskolnikov slipper af sted med mordet eller ej, også er en historie, som tager fat på nogle kæmpestore moralske og eksistentielle spørgsmål om tro og moral. Den spørger til, hvad det overhovedet vil sige at være menneske og til, hvad et menneske har ret til, som fx når Raskolnikov tænker om sig selv, at han måske er et overmenneske, for hvem der gælder andre regler end for andre mennesker.

Historien er også en eksistentiel gyser, fordi den handler om gysen ved, at "jeg ved ikke, om jeg kender mig selv". Raskolnikov har slet ikke forudset alt det, der sker med ham i løbet af denne historie. Han reagerer på så mange måder på det at begå et mord, som han slet ikke havde forudset, og han gør ting, han ikke forstår. Hans sind bliver en slags labyrint, han farer vild i, og han bliver skrækket mere og mere ned som menneske. Noget af det, som er så fascinerende ved den måde, Dostojevskij fortæller historien på, er hvordan han skildrer de menneskelige mekanismer på, der går i gang hos Raskolnikov i det øjeblik, han har begået mordet. På en måde bliver den menneskelige natur større end ham selv og alle hans tanker og ideer. Han bliver syg, da han har begået mor-

det, og det er han ikke selv herre over. Han får lyst til at opsøge gerningsstedet, og det er han ikke selv herre over. Han får lyst til at gøre noget godt for nogle andre. Han hjælper den unge prostituerede Sonjas familie, og han får endda lyst til at opsøge den politimand, som han tror måske har en mistanke til ham. Hvorfor får han lyst til det? Raskolnikov, der startede med at have nogle overbevisninger og nogle teorier, nogle tanker, en identitet, går mere og mere i opløsning.

Hvordan udlægger du Raskolnikovs projekt?

For mig at se handler det først og fremmest om en ung mand, som prøver at bevise overfor sig selv, at han er noget værd. En ung mand, som altid har fået at vide hjemmefra, at han er noget specielt, men som efter at han er flyttet hjemmefra og er begyndt at studere, slet ikke har kunnet indfri forventningerne. Desuden er han økonomisk fuldstændig afhængig af sin mor. I forhold til sin motivation for at begå mordet har han selv en lang stribe af mulige forklaringer: Han vil bruge pantelånernes penge til at hjælpe de fattige. Det når han aldrig til. Han vil bruge pengene til at hjælpe sin mor og sin søster. Det når han heller aldrig til. Han vil bruge pengene til at gøre sin uddannelse færdig. Det når han heller aldrig til. Faktisk gemmer han pengene umiddelbart efter mordet, og han tager dem aldrig frem igen. Det forholder sig nok sådan, som han selv siger på et tidspunkt, at han gjorde det for at se, om han turde, om han var mand nok til at leve sin overmennesketeori ud. Et meningsløst projekt, men samtidig kan ikke gøre en ende på sig selv.

Interview med Rune David Grue om *Forbrydelse og Straf*

Hvordan kommer forestillingens univers til at være? Vi befinder os i et nutidigt, uspecificeret Rusland på bunden af samfundet. Det vil sige, at i sit ydre udtryk har forestillingen en modernitet uden af være en-til-en-moderne. Man kan sige, at det er en slags fantasi om et underklasse-Rusland i vores tid. Årstidsmæssigt er det sommer, og vi befinder os midt i en hedeølge. Der er meget varmt i Sankt Petersborg i Dostojevskijs roman, og det bliver der også i forestillingens univers, der kommer til at afspejle den måde, Raskolnikov har det på, efter han har begået mordet og går rundt i et mærkeligt feberdelirium, hvor han har svært ved at skelne mellem drøm og virkelighed. Man ved aldrig hos Dostojevskij, hvem der lurker om hjørnet. Man ved aldrig, hvem der lytter på den anden side af væggen. Alle karaktererne støder hele tiden ind i hinanden, og det er det, der giver fornemmelsen af vågent mareridt snarere end af realistisk skildring. Det univers, vi skaber, bliver altså ikke så meget et realistisk billede af en storby men mere en storby set igennem Raskolnikovs feberøjne.

Hvorfor er Dostojevskijs værk fra 1866 relevant for os i dag?

Først og fremmest fordi Raskolnikov er en meget moderne figur. Mange af os har, ligesom Raskolnikov, som børn fået at vide, at vi var noget helt specielt, og man kan sige, at i vores kultur er det et anliggende for os alle at bygge vores egen individualitet op og selv definere, hvem vi er. Det er med andre ord meget vigtigt for os, at vi er unikke individer snarere end en del af en mængde. For Dostojevskij var den individualisme, som Raskolnikov repræsenterer, nok snarere end normen udtryk for nogle tendenser, Dostojevskij så i tiden hos visse

unge mennesker. Men i dag gælder den os alle sammen: Vi vil et hundrede procent selv definere, hvem vi er. Det er helt fint, men det er også hårdt arbejde, og først og fremmest kan det skabe utrolig meget ulykke og forvirring inde i den enkelte at skulle stå i sin egen frysende ensomhed og finde ud af, hvem man er. Hvis man bliver alt for optaget af det spørgsmål, kan man godt blive lidt syg i hovedet, tror jeg.

Den usædvanlige stemme i Dostojevskijs univers er Sonja. Hun står for noget, som virker meget fremmed på os; ikke bare religionen men også underkastelsen og ydmygheden. Det virker stærkt provokerende, og med god grund. Det er jo ikke fordi, at hun nødvendigvis er et eksempel til efterfølgelse, men hun er et interessant møde for os og for Raskolnikov.

Hvorfor bearbejde en roman til teatret?

Det er ikke første gang, at en roman bliver bearbejdet til teatret, og en roman som denne egner sig meget godt til teatret. Konkret er der rigtig meget dialog i romanen. Store, lange dialoger, hvor historien og de temaer, den skildrer, bliver fortalt igennem mennesker, der diskuterer eller taler sammen, skændes eller erklærer hinanden deres kærlighed. Dostojevskij lader forskellige personer repræsentere forskellige ideer og tanker, som så strides. Det gør ham meget velegnet til teater. Han skaber meget righoldige personer, som er fyldt med modsætninger, lidenskaber og vanvid. Raskolnikov er i kamp med sig selv, og det er en vildt sjov udfordring at skildre på scenen.

Den skamløse blanding af en masse genrer, som man finder hos Dostojevskij, tiltaler mig desuden meget som

Interview med Rune David Grue om *Forbrydelse og Straf*

moderne teatermenneske. Der er krimi, der er gyser, der er filosofiske samtaler på et meget højt niveau, og så er der ren soap: intriger, folk der skriger og hyler og skændes, bagtaler hinanden og udtænker lumske planer for at komme hinanden til livs. Fordommene om Dostojevskij er, at han er meget sort og russisk, tænksom og filosofisk, svær.. svær... svær.. Det er han også, men samtidig med at han har kæmpe dybder, er han totalt underholdende og kulørt. Dostojevskij skrev *Forbrydelse og straf* som en føljeton. Han skrev den, som man skriver en moderne tv-serie. Med cliffhangers og med karakterer, som folk skulle glæde sig til at følge i næste afsnit. Han vidste ikke engang selv, hvordan mange af historierne og underhistorierne, der skulle slutte, da han skrev romanen: Det måtte han samle op på i næste afsnit. Det kan man godt mærke, og det skal man også vide, så man ikke sætter ham op på en piedestal. Hvis han havde kunnet bruge underlægningsmusik eller slowmotion, havde han gjort det, det er jeg helt sikker på. Dostojevskij havde brugt alle virkemidler, og sådan er jeg også som instruktør. Jeg er ikke særlig puritansk. Jeg kan godt lide, at teatret benytter sig af sine virkemidler, som både er skuespillet, den intense dialog, monologen, de teatraliske optrin, musik, sang, farve, scenografisk magi, alt sådan noget. Der er virkelig scener, hvor man tænker, at hvis man ikke vidste, at det her skulle være meget stor litteratur, så lød det som noget fra en trivialroman.

*Sonja ofrer sig hundrede procent for alle andre.
Tror du overhovedet, der findes Sonjaer i dag?*

Ja, det tror jeg faktisk, der gør! Men i vores meget individualistiske kultur her i Danmark er der meget langt imellem dem. Men jeg tror også, de findes her. Jeg

tror, der findes godhed. Jeg tror ikke nødvendigvis, at det nytter noget, eller at det går godt, men jeg tror på, at der findes mennesker som Sonja, der i sådan en ekstrem situation, som hun er i, kan opgive sig selv for andres skyld. Men Raskolnikov har også ret i, at det er uhyggeligt. Hun ofrer jo hele sit liv og alt det, hun er, for nogle andre. Det er typisk Dostojevskij, og det er det, jeg så godt kan lide ved ham: Han sætter tingene på spidsen. Når han skal lave et alternativ til individualisten, gør han det meget ekstremt, sådan at det også er svært at kapere. Den grænseløse kærlighed er ekstremt provokerende. Det er det, som er herligt: Sonja er ikke bare et eksempel til efterfølgelse. Så enkelt er det overhovedet ikke. Sonja har valgt troen, fordi det er den eneste måde, hun kan finde mening og sammenhæng i sit liv på. Hvis Sonja ikke har en tro på Gud, er hendes liv fuldstændig meningsløst, og hvis hun ikke tror på, at hendes ofre har en højere mening, og at der måske kan ske et mirakel, at man kan genopstå, så hænger hendes verden ikke sammen.

Jeg har opsat *Idioten* af Dostojevskij tidligere, og der er hovedpersonen, fyrst Mysjkin, godheden selv; Kristus på jord. Det er også utroligt provokerende. *Idioten* ender i ren tragedie: Der går det ad helvede til - i modsætning til i *Forbrydelse og straf*. Mysjkin ofrer sig for alt og alle, og alligevel bliver alle ulykkelige, og han ender på en måde med at være skyld i, at de mennesker, han prøver at redde, går under. Betyder det så, at man ikke skal efterleve Mysjkins eksempel? Eller at man skal? At godhed betaler sig? Eller at godhed ikke betaler sig? Det er, som stor kunst skal være, nogle spørgsmål, man ikke bliver færdig med, når man er færdig med at læse eller se - som kan blive ved med at forstyrre en!

Arbejdsspørgsmål

Brug nedenstående uddrag fra *Forbrydelse og Straf* og omskriv den til en dramatekst.

Før du går i gang:

- Hvad stiller du op med alle fortællerkommentarerne?
- Hvis der er indre monolog i teksten, hvordan lader du den så komme til udtryk i en dramaversion?

Efter at du har omskrevet din dramatekst:

- Hvilke styrker har dramateksten i forhold til den oprindelige tekst?
- Hvilke svagheder har dramateksten i forhold til den oprindelige tekst?
- Hvor mange regibemærkninger har du brugt - og er de nødvendige alle sammen?

Fra 1. Del p. 37 (Jan Hansens oversættelse)

(...) "Han havde isoleret sig helt fra andre mennesker, trukket sig ind i sit skjold som en skildpadde; og selv synet af tjenestepigen, der plejede at komme med mad til ham og stadig af og til kiggede op til ham, fik galden til at stige op i halsen på ham og gav ham nervøse anfald. Sådan noget er ikke ualmindeligt hos monomane personer der har fordybet sig for meget i ét spørgsmål. Hans værtinde havde nu i fjorten dage ikke længere ladet mad bringe op, og han havde end ikke skænket det en tanke at gå ned og tale med hende skønt han ikke fik noget at spise. Natasja, der både fungerede som kokkepige og værtindens eneste tyende, var ikke utilfreds med den logerendes humør; hun var næsten holdt op med at feje og gøre rent hos ham og stillede nu kun deroppe med kosten i hånden én gang om ugen. Det var hende der vækkede ham i dette øjeblik.

"Stå op: sover du stadig?" råbte hun, "klokken er næsten ti. Jeg har te med til dig; vil du have en kop te? Du er jo snart ikke andet end skind og ben."

Den logerende åbnede øjnene og rystede over hele kroppen, men genkendte derefter tjenestepigen.

"Er teen fra værtinden?" spurgte han, mens han langsomt og forskrækket satte sig op i sofaen.

"Fra værtinden? Nej selvfølgelig ikke."

Hun stillede sin egen revnede tekande foran ham, med teblade der allerede var lavet te af én gang, og lagde to gullige sukkerknalder ned i den.

"Her, Natasja, tag dem," sagde han og rakte hende en håndfuld småpenge han havde fundet i sin lomme - han havde sovet med tøjet på - "og gå ned og køb mig lidt brød. Ja, og en lille smule pølse, bare en lille smule af den billigste." (...)

Raskolnikov og hans teori

”Alle, der har evnen til at formulere noget virkelig nyt, de må uværgeligt være forbrydere af natur.” Raskolnikov

Dostojevskij skriver et brev til sin redaktør Katkov i 1865, hvori han skitserer handlingen til *Forbrydelse og Straf*. Dostojevskij skriver, at Raskolnikov er en ung student, der lever i yderste fattigdom. Under indflydelse af nogle mærkeligt umodne ideer i tiden beslutter han sig for at befri sig selv fra sin ynkelige og usle eksistens. Ved at nævne og redegøre for de ”mærkeligt umodne” ideer, der ligger i tiden, foregriber Dostojevskij en masse opgør med meget af det tankegods, som kendetegnede perioden. Små 20 år senere skriver Nietzsche sin overmennesketeori og gør Raskolnikovs filosofi til sin egen, og andre antiautoritære skikkelser som fx psykoanalytisk grundlægger Sigmund Freud og filosofen Edmund Husserl dukker op.

Vidste du, at...

Navnet Raskolnikov stammer fra det russiske ord raskol, som betyder splittelse eller skisma.

Det Sankt Petersborg, som romanen udfolder sig i, beskriver et Rusland i ekstrem fattigdom, og de fleste af karakterernes liv er blevet præget af at leve på et eksistensminimum.

Raskolnikov er en fortvivlet, forvirret, depressiv ung mand, som lever i yderste fattigdom. Raskolnikov har i månedsvis ligget på sit loftskammer og udtænkt en overmennesketeori, hvori han opdeler mennesker i almindelige og ualmindelige. Alle de almindelige mennesker må underlægge sig lovene. De ualmindelige mennesker, derimod, har ret til at lave alle de forbrydelser og til at krænke loven så meget, de vil, alene af den grund, at de er ualmindelige - hvis de vel at mærke har en væsentlig

ide og gør det af en grund, som de mener, vil være til gavn for mange mennesker. Raskolnikov beslutter sig af mange forskellige grunde for at myrde en gammel pantelånerske. Han vil have penge, så han kan gøre sin uddannelse færdig og hjælpe sin mor. Han siger endda på et tidspunkt, at han ville se, om han turde slå ihjel.

Efter at han har myrdet, kan han imidlertid ikke frigøre sig fra sin samvittighed. Han får feber, han bliver bange, og han føler sig forfulgt. Han ved ikke, hvad han skal gøre med de penge, han har stjålet, og først og fremmest bliver han i tvivl om, om han nu også var det ualmindelige menneske, denne Napoleon, hans store helt, som han troede, han var, da han begik mordet. Han bliver usikker på sin egen teori. Alligevel giver Raskolnikov ikke op med det samme, og han melder sig ikke til politiet, heller ikke da han bliver sat under forhør. Hvis Raskolnikov melder sig, duer han ikke til at leve; så er han ingenting værd i sine egne øjne: Han er en lus ligesom den pantelånerske, han slog ihjel. I Raskolnikovs øjne er magten kun til for den, der griber den uden at spørge, om han har ret til den eller ej.

Kilder: K. Hansen *Dostojevskij*, D. Arban Dostojevskij og E. Husserl *Die phänomenologische Methode*

Vidste du, at...

Napoleon Bonaparte, Raskolnikovs store helt, var fransk kejser under navnet Napoleon d.

1. fra maj 1804 til april 1814 og igen fra d. 20. marts til d. 22. juni 1815. Han reagerede og erobrede det meste af det vestlige og centrale Europa. Napoleon d. 1. var også Hitlers store forbillede.

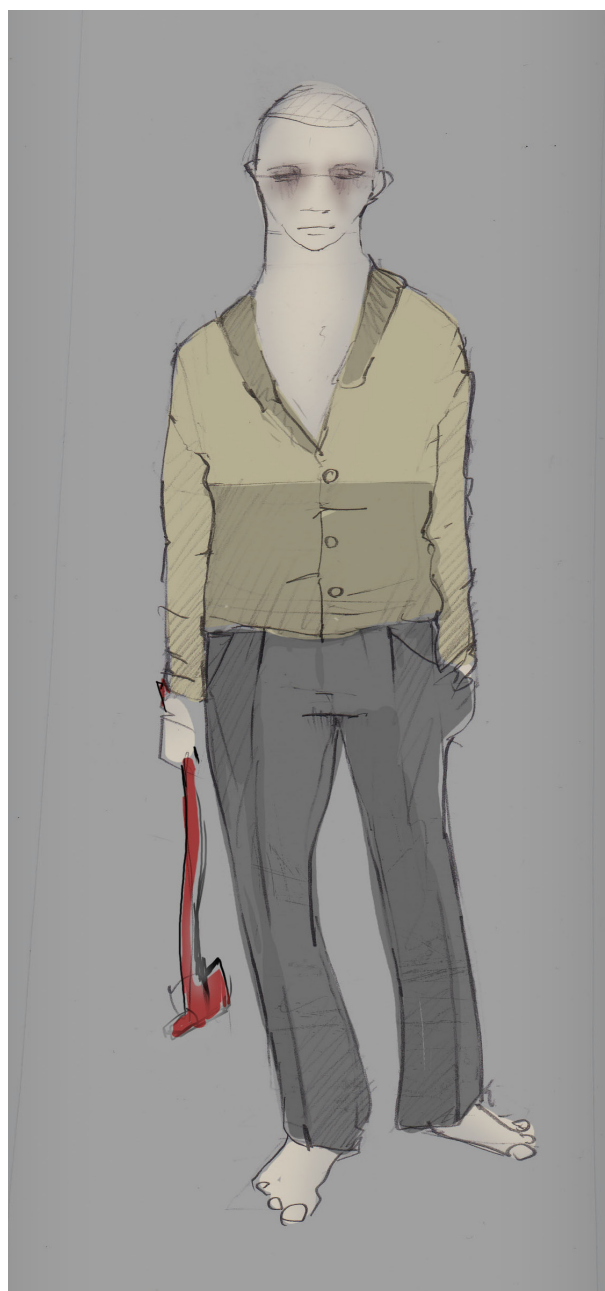
Raskolnikov og hans teori Nietzsche og overmennesket

Den tyske filosof Friedrich Nietzsche skrev i 1883-85 sin overmennesketeori efter at have læst "Forbrydelse og Straf" og var i det hele taget meget inspireret af Dostojevskij.

Nietzsche beskriver overmennesket som et menneske, for hvem alle gamle moralbegreber har mistet sin betydning. Overmenneskets kendetegn er først og fremmest styrke men også skønhed, tapperhed, ødselhed og strengthed. Overmennesket følger sin egen lov på tværs af andre menneskers forestillinger om, hvad der er rigtig og forkert, og det kan overmennesket gøre, fordi det ved, at Gud er død, og at der derfor ikke er nogen endegyldig moral. Nietzsche mente, at så snart folk fandt ud af, at der ikke var nogen Gud, ville de miste alle deres værdier, fordi de derfor ikke længere ville have nogen garanti for, at disse var sande. Nietzsche anså forholdet mellem overmennesket og almindelige mennesker som forholdet mellem mennesker og aber:

"Jo mere han stræber opad mod lyset, dets stærkere stræber hans rødder nedad i jorden, nedad, ned mod det dunkle, det dybe - ned til det onde." Nietzsche blev senere Hitlers yndlingsfilosof.

Kilder: Nietzsche: "Således talte Zarathustra"

Raskolnikov og hans teori

Raskolnikov og Porfirij

Raskolnikov bliver sat under mistanke af Porfirij, som er forhørsleder ved politiet i Sankt Petersborg. Porfirij er en lettere excentrisk forhørsleder, der på en og samme gang er sikker på, at det er Raskolnikov, der har begået mordet, men samtidig også er fascineret af Raskolnikov og synes, at han er usædvanligt godt begavet. Han nyder at lege katten efter musen med Raskolnikov og sammenligner den indflydelse han har på forbrydere med den virkning et lys har på et møl: det bliver ved med at kredse om og flyver til sidst ind i lyset. Gennem Porfirij bliver Raskolnikov bragt til en grad af selverkendelse: Han har nok været i stand til at myrde, men han er ikke det overmenneske, som han troede, han var, og han kan ikke bare leve videre og glemme, at han har myrdet.

I det følgende uddrag fra stykket møder Porfirij og Raskolnikov for første gang hinanden. Porfirij har længe haft Raskolnikov mistænkt for mordet, fordi han har læst en artikel af Raskolnikov om "Forbrydelsen natur", som grundlæggende handler om Raskolnikovs overmennesketeori, og fordi han ved, at Raskolnikov var kunde hos den gamle pantelånerske. Porfirij udtaler ikke sin mistanke direkte, men lader Raskolnikov vide, at han ved mere, end Raskolnikov tror.

Raskolnikov og hans teori

Uddrag fra første akt, scene 21.

Medvirkende: Raskolnikov, Porfirij og Razumikhin (Raskolnikovs ven)

PORFIRIJ: Men du skriver også, at alle store mænd i historien har været mordere? Gør du ikke?

RASKOLNIKOV: Jo, for det passer. Tænk på Muhammed, på Napoleon. De var begge to forbrydere. For at indføre nye love overtrådte de gamle love.

PORIFRIJ: Og udgød blod.

RASKOLNIKOV: Og udgød blod.

PORIFRIJ: Også uskyldiges.

RASKOLNIKOV: Det kan ikke undgås. Faktisk viser det sig ved et nærmere eftersyn, at de allerstørste personligheder, de allervigtigste af menneskehedens velgørere var særligt grusomme blodsudgydere. Alle der hæver sig op over det 'almene' niveau. Alle, der har evnen til at formulere noget virkelig nyt, de må uværgeligt være forbrydere af natur. Ellers ville det være umuligt for dem at hæve sig op over de andre. Hvis det er nødvendigt for dem at vade over lig og gå gennem blod for at virkeliggøre deres idéer, så må de gøre det. Også selv om samfundet i langt de fleste tilfælde vil forfølge dem og straffe dem.

PORFIRIJ: Men hvad så hvis der er en eller anden, der tror, han er Muhammed eller Napoleon og går i gang med at slå ihjel, men det viser sig, at han ikke er det?

RASKOLNIKOV: Så ikke noget. (Ier) Det kan jo ikke være min skyld. Så må du bare fange ham.

PORIFRIJ: Og hans samvittighed?

RASKOLNIKOV: Det må blive hans eget problem.

PORFIRIJ: (til Razumikhin) Kan du forstå, hvorfor hans tanker fascinerer mig?

RAZUMIKHIN: ...Ja.

Pause. Porfirij går hen til Raskolnikov.

PORFIRIJ: Det er ikke for at være fræk, men jeg får sådan lyst til at spørge... Det kunne vel ikke tænkes, at du også selv skulle være et af disse ualmindelige mennesker?

RASKOLNIKOV: Det kan tænkes.

PORIFRIJ: Hvis nu du var, ville du så også kunne beslutte dig til at eliminere en forhindring? At myrde eller stjæle?

RAZUMIKHIN: Hvorfor spørger du ham om det?

RASKOLNIKOV: Hvis jeg havde elimineret en forhindring, ville jeg naturligvis ikke indrømme det over for dig. Tak for the.

Raskolnikov sætter sin kop og er på vej til at gå.

PORFIRIJ:

Måske lagde du mærke til den unge mand, som min kollega kom ind med lige før? Manden er maler og han arbejdede i opgangen, hvor pantelånersken blev dræbt. Min kollega er fuldstændigt sikker på, at han har noget med mordet at gøre, og han insisterer på, at jeg forhører ham med det samme, men jeg kunne så godt tænke mig at vide noget mere. Jeg tænkte på... da du gik op af trappen den aften – det var mellem syv og otte, ikke?

Raskolnikov og hans teori

Uddrag fra første akt, scene 21.

RASKOLNIKOV:

Jo, det var det.

PORFIRIJ:

Da du gik op af trappen, så du da, om døren til en lejlighed på anden etage stod åben? Og så du nogle malere derinde? En eller flere?

RASKOLNIKOV:

Malere? Ja, måske var der... måske... (tænker som en gal, opdager fælden) Nej. Nej, jeg så nogle bære en sofa ud, men...

RAZUMIKHIN:

Men malerne var jo i gang dernede på morddagen...

PORFIRIJ:

Ja?

RAZUMIKHIN:

Og han var i huset tre dage før!

PORIFRIJ:

Åh ja! Jeg må have byttet rundt på dagene.

(...)

PORFIRIJ: Måske lagde du mærke til den unge mand, som min kollega kom ind med lige før? Manden er maler og han arbejdede i opgangen, hvor pantelånersken blev dræbt.

Min kollega er fuldstændigt sikker på, at han har noget med mordet at gøre, og han insisterer på, at jeg forhører ham med det samme, men jeg kunne så godt tænke mig at vide noget mere. Jeg tænkte på... da du gik op af trappen den aften – det var mellem syv og otte, ikke?

RASKOLNIKOV: Jo, det var det.

PORFIRIJ: Da du gik op af trappen, så du da, om døren til en lejlighed på anden etage stod åben? Og så du nogle malere derinde? En eller flere?

RASKOLNIKOV: Malere? Ja, måske var der... måske... (tænker som en gal, opdager fælden) Nej. Nej, jeg så nogle bære en sofa ud, men...

RAZUMIKHIN: Men malerne var jo i gang dernede på morddagen...

PORFIRIJ: Ja?

RAZUMIKHIN: Og han var i huset tre dage før!

PORIFRIJ: Åh ja! Jeg må have byttet rundt på dagene.

(...)

Raskolnikov og hans teori

Øvelser

Statusskift

Højstatus

- Du tager meget rum, fylder meget i din personlighed! (Tænk Blair fra Gossip girl eller House fra serien af samme navn.)
- Du optager plads i rummet og taler så meget, du har lyst. Du regner med, at andre gerne vil høre på dig.
- Du taler højt.
- Som højstatusperson har du tid og ro nok til ikke at bruge overspringshandling. Du holder øjenkontakt og er velovervejet.
- Du går, hvor du vil og kræver, at de andre flytter sig.
- Du giver ordrer. Din selvtillid er i top.

Lavstatus

- Du prøver at tage så lidt plads som muligt. Når du endelig tager ordet, taler du kun lige højt nok til, at folk kan høre dig, og du snakker hurtigt, så du ikke tager folks tid.
- Du er usikker og forsøger at sikre dig, at folk kan lide det, du siger.
- Du smiler og fniser ofte nervøst, når du har sagt noget.
- Du forsøger at gøre alle tilpas.
- Du har mange overspringshandling.

Øvelser:

- Lav en kort personkarakteristik af Raskolnikov og Porfirij, evt. også af Razumikhin.
- Gå sammen i grupper på to eller tre. Fordel rollerne mellem jer og gennemspil scenen: Arbejd med status! Find statusskiftene i teksten. Gennemspil teksten. Husk at være konsekvent med statusskiftene. Senere kan I prøve at bytte om på de to karakterers status.
- Prøv nu at spille scenen som en magtkamp, hvor begge karakterer har højstatus - men uden at skændes.

Raskolnikov og hans teori

Arbejdsspørgsmål

- Kan du komme på nogle store reformatorer, som slog ihjel eller gjorde andre kriminelle ting for at komme til magten?
- Søg på nettet og biblioteket for at se, hvad du kan finde om Solon, som skrev Athens første lovgivning i 592 fvt. og dermed grundlagde demokratiet. Har Raskolnikov ret i, at han også var en forbryder, fordi han lavede en ny lov og dermed omvæltede de gamle love?
- Skriv et essay på max. 2000 tegn, hvor du giver udtryk for din grundholdning til livet. Du må gerne sammenstille den med Raskolnikovs tanker om menneskeheden – at enten er man over alle andre, eller også er man under dem.
- ”Den varme stol”: Du er nu Raskolnikov. Din lærer og dine klassekammerater må stille dig alle de spørgsmål, de vil, og du skal svare – ikke som dig selv men som Raskolnikov.

Tro og tilgivelse

Sonja og Raskolnikov

“Fald på knæ og sig så højt at alle kan høre det: Jeg er morder. Så vil Gud give dig livet tilbage.” Sonja.

Raskolnikovs møde med Sonja ændrer hans syn på mange ting. Sonja er en ung prostitueret, som Raskolnikov møder igennem hendes far, alkoholikeren Marmeladov, som Raskolnikov møder på et værtshus og senere igen, da Marmeladov ligger døende på gaden. I mødet med Sonja oplever Raskolnikov for første gang, hvordan et menneske kan ofre sig fuldstændigt for at hjælpe andre. Sonja er ligesom Raskolnikov en ekstrem figur. Hun prostituerer sig for at redde sin stedmor og sine stedsøskende. Hun har helt opgivet sig selv og har kun sin tro tilbage. Uden Gud har hun ingenting, for uden Gud kan der ikke ske det mirakel, som skal ske, hvis hun og familien skal overleve. Det virker stærkt provokerende på Raskolnikov, men alligevel bliver han ved med at opsøge Sonja, og han hjælper ad flere omgange hende og hendes familie uden at kunne forklare for sig selv, hvorfor han gør det. Sonja ender med at spille en vigtig rolle i Raskolnikovs erkendelse af, at han må tage skylden på sig og melde sig til politiet.

Paulus' første korintherbrev

”Kærligheden er tålmodig, kærligheden er mild, den misunder ikke, kærligheden praler ikke, bilder sig ikke noget ind. Den gør intet usømmeligt, søger ikke sit eget, hidser sig ikke op, bærer ikke nag. Den finder ikke sin glæde i uretten, men glæder sig ved sandheden. Den tåler alt, tror alt, håber alt, udholder alt.”

Tro og tilgivelse

Uddrag fra anden akt scene 3

I det følgende uddrag fra stykket opsøger Raskolnikov Sonja. Han siger selv, at han ikke helt ved, hvorfor han opsøger hende, men han begynder at udsørge hende om, hvorfor hun prostituerer sig.

Medvirkende: Sonja og Raskolnikov

RASKOLNIKOV: Er det for børnenes skyld du gør det?

SONJA: Ja.

RASKOLNIKOV: Og for Katarinas?

SONJA: Også for hendes. Ja.

RASKOLNIKOV: Holder du af hende?

SONJA: Hvad skulle jeg ellers?

RASKOLNIKOV: Hun slår dig, ikke? Ligesom hun slår de små.

SONJA: Nej.

RASKOLNIKOV: Det er derfor du er så bange for hende.

SONJA: Hun slår mig ikke! Og hvis hun gjorde, hvad så? Hun er så ulykkelig. Og hun vil have retfærdighed. Hun tror fuldt og fast på, at der skal være retfærdighed i alt, og ligegyldigt hvad så ville hun aldrig, aldrig gøre noget uretfærdigt. Hun er syg.

RASKOLNIKOV: Og det må du så betale for.

SONJA: Har du ikke selv ondt af hende? Du gav hende alle dine penge.

Han svarer ikke.

SONJA: Hvis ikke jeg tager mig af hende, så er der ingen der gør. Børnene kan ikke klare sig.

RASKOLNIKOV: Det vil gå din lillesøster ligesom det er gået dig. Hun ender på gaden.

SONJA: Det vil Gud ikke tillade.

RASKOLNIKOV: Han tillader det med andre.

SONJA: Gud holder hånden over hende!

RASKOLNIKOV: Det er derfor. Du tror virkelig på Gud!

SONJA: Ja!

Han ler.

RASKOLNIKOV: Beder du til ham? Hver dag?

SONJA: Ja.

RASKOLNIKOV: Og hvad så? Hvad gør han så for dig til gengæld?

SONJA:

Det kan man ikke svare på.

RASKOLNIKOV:

Og hvad hvis der slet ikke er nogen Gud?

SONJA:

Jeg ved ikke hvor jeg havde været henne uden ham!

Tro og tilgivelse

Uddrag fra anden akt scene 3

RASKOLNIKOV:

Du lever i lort Sonja. Du sviner dig til for ingen verdens nytte! Og det værste er, at du ikke kan se, at du ikke redder nogen eller hjælper nogen ved at gøre det. Du tager et liv. Du tager dit eget liv, Sonja, på den mest usle og forfærdelige og nedværdigende måde. Det havde været tusind gange bedre, hvis du havde smidt dig i floden. Så var det i det mindste hurtigt overstået.

SONJA: Det kan man ikke svare på.

RASKOLNIKOV: Og hvad hvis der slet ikke er nogen Gud?

SONJA: Jeg ved ikke hvor jeg havde været henne uden ham!

RASKOLNIKOV: Du lever i lort Sonja. Du sviner dig til for ingen verdens nytte! Og det værste er, at du ikke kan se, at du ikke redder nogen eller hjælper nogen ved at gøre det. Du tager et liv. Du tager dit eget liv, Sonja, på den mest usle og forfærdelige og nedværdigende måde. Det havde været tusind gange bedre, hvis du havde smidt dig i floden. Så var det i det mindste hurtigt overstået.

Arbejdsspørgsmål:

- Er Sonja en troværdig figur? Begrund dit svar.
- Hvorfor har Dostojevskij puttet en kristuslignende figur ind i sin roman?
- Hvorfor har Raskolnikov brug for Sonja? Og hvorfor går han så voldsomt til angreb på hende?
- arbejde evt. Statusøvelser, se side 16 i studiematerialet.

Tro og tilgivelse

Lazarus' genopstandelse

Raskolnikov beder Sonja om at læse Lazarus' genopstandelse højt for sig.

(...) "Da blev Jesus atter stærkt opbragt, og han går hen til graven. Det var en klippehule, og en sten var stillet for den. Jesus sagde: "Tag stenen væk!" Martha, den dodes søster, sagde til ham: "Herre, han stinker allerede; han ligger der jo på fjerde dag." Jesus sagde til hende: "Har jeg ikke sagt dig, at hvis du tror, skal du se Guds herlighed?" Så tog de stenen væk. Jesus så op mod himlen og sagde: "Fader, jeg takker dig, fordi du har hørt mig. Selv vidste jeg, at du altid hører mig, men det var for folkeskarens skyld, som står her, at jeg sagde det, for at de skal tro, at du har udsendt mig." Da han havde sagt det, råbte han med høj røst: "Lazarus, kom herud!" Og den døde kom ud, med strimler af linned viklet om fødder og hænder og med et klæde viklet rundt om ansigtet. Jesus sagde til dem: "Løs ham og lad ham gå."

Kilde: Johannesevangeliet kap. 11

Arbejdsspørgsmål:

- Hvad er tekststykkets tema? Og hvad er den symbolske betydning i genopstandelsesmyten?
- Hvorfor tror du, at Dostojevskij valgte Lazarus' genopstandelse og ikke et andet mirakel fra biblen?
- Hvorfor tror du, at Raskolnikov får Sonja til at læse Lazarus' genopstandelse højt for sig?
- Diskuter, hvorfor det er en vigtig tekst. Tror du, at det er den, som får Raskolnikov til at melde sig?

Projekt "Du er noget særligt"

Raskolnikov performer ikke godt nok mere. Raskolnikov er ved at bukke under for stress.

Projektbørn, curlingbørn med service- og helikopterforældre, som servicerer deres børn døgnet rundt, overbeskytter dem, rydder op for dem og planlægger deres liv for dem. Raskolnikov var uden tvivl sin tids projektbarn. Han har ligesom mange børn i dag fået at vide, at "du noget særligt, du kan og skal opnå en masse ting." Hele hans families skæbne afhænger af, at han lykkes. Raskolnikovs mor er uden tvivl en servicemor, som hele livet igennem har elsket sin søn til op over begge ører og sat ham op på en piedestal. På mange måder minder Raskolnikov og hans familie om en moderne familie: Der er ingen begrænsninger, som definerer maksimum for vores formåen. Ligesom Raskolnikov forsøger vi konstant at finde ud af, hvad der adskiller os fra de såkaldt almindelige mennesker, og forældrene er konstant klar til at hjælpe; for hvis deres børn lykkes, ja så er de også lykkedes som forældre. Forskellen fra dengang til i dag er bare, at Raskolnikov ikke kun har et tilsyneladende og et kunstigt pålagt pres fra sine omgivelser. Raskolnikovs families økonomiske situation og håb om en fremtid afhænger af, om han lykkes, og selvom han reagerer meget ekstremt på presset, må man også tænke på den fattigdom, som herskede i Rusland på hans tid: Der var intet socialt netværk og intet samfund til at gribe en, hvis man ikke kunne klare sig. Raskolnikovs reaktion på denne situation, er at vælge den ekstreme løsning, han isolerer sig, vender samfundet ryggen og udtænker sin overmennesketeori ifølge hvilken han retfærdiggør, at han må slå ihjel og sætte sig udover de love som hersker for alle andre.

At forme og udvikle sin egen identitet er et projekt, som vi moderne mennesker konstant arbejder på. Tine Bryld har skrevet, at "Den vestlige kultur er en kultur hvor grådighed og selvtægt for længst har fortrængt de fælles visioner om et godt samfund. Hvor ensomhed og lavt selvværd præger de mange som ikke formår at leve op til et tilsyneladende altoverdøvende mantra i det vestlige samfund: at hæve sig over fællesskabet og blive stjerne i sit eget liv." Man skal finde frem til det, der gør en speciel. Det er et projekt, som hurtigt kan kamme over og gøre en selvoptaget og narcissistisk: gøre en til en lille Napoleon. Som en delvis følge heraf oplever flere og flere børn da også, at de bliver stressede, fordi de konstant bliver defineret ud fra, hvordan de fremtræder, og hvordan de optræder: hvordan de performer, og hvordan de præsterer. Måske er det også det, der sker for Raskolnikov: Måske føler han sig også bare presset til at præstere, og måske er han bare ved at bukke under for stress. Måske er der ikke så langt fra Raskolnikov til de High School Killers, som vi producerer idag.

Kilde: Birthe Linddal Hansen: "Da fællesskabet forsvandt" in: Fremtidsorientering 4/2001

Projekt "Du er noget særligt"

Gruppediskussion

Diskuter i mindre grupper om I synes, at jeres generation bliver overbeskyttet? Hvad har I hver især af huslige pligter? Hvor mange gange om ugen bliver I kørt af jeres forældre? Hvor mange af jer får lommepenge? Og oplever I det som et pres, eller er det bare rart?

På Raskolnikovs tid blev de fleste børn helt automatisk det samme, som deres forældre var. I dag er det op til en selv at finde ud af, hvad man vil, og det er ens eget ansvar at sørge for, at det bliver til virkelighed. Udviklingen giver en masse muligheder men også en masse stress. Hvorfor? Diskuter.

Raskolnikov oplever et pres fra sin familie. Men hvorfor er det så vigtigt for ham at få succes? Hans mor vil helt sikkert opfatte ham som en succes uanset hvad.

Hvad kunne have bragt Raskolnikov tilbage på et mere almindeligt og "normalt" spor?

High School Killers

Hvordan reagerer vor tids Raskolnikover?

I de seneste 10 år har der været en stigning i antallet af High School-massakrer. Unge mænd, som tager loven i egen hånd og føler trang til at vise, at de er nogen, og at de ikke bare er tabere og nørd. Mange af dem har endda før massakren valgt at retfærdiggøre, hvorfor de gør, som de gør.

I maj 1999, på Columbine High School i USA, skød Eric Harris og Dylan Klebold 12 af deres gymnasiekammerater. I april 2007 på Virginia Polytechnic Institute i USA dræbte Cho Seung-Hui 32 studiekammerater. I november 2007 skød finske Pekka-Eric Auvinen otte personer på Jokela-skolen. Spørgsmålet er, om det er et tiltagende fænomen. Man kan ikke afvise, at der er opstået en copycat-effekt; altså at fænomenet "smitter af". Både den tyske skoleskyder Tim Kretschmer, Cho Seung-hui og Pekka-Eric Auvinen brugte Columbine som inspiration.

Computerspil som Doom har fået skylden, film som Natural Born Killers har fået skylden, antidepressive piller har fået skylden, mobning og skolebøller har fået skylden, det selvophøjende og det selvfordrende i vores samfund, som så ofte hænger sammen, har fået skylden. Men alle ovenstående forklaringer kan gennemhulles af et simpelt modspørgsmål: Millioner af mennesker spiller, ser, læser, lytter til og bliver hver dag udsat for de samme ting, som mange af de unge, som står bag massakrerne, så hvorfor bliver de så ikke også seriemordere? Måske er det snarere en kombination af mange forskellige faktorer, som er grunden til, at unge som Eric Harris og Dylan Klebold gjorde, som de gjorde.

Eric Harris og Dylan Klebold bliver ofte betragtet som et makkerpar akkurat ligesom Gøg og Gokke. Reelt var de dog meget forskellige. Eric var uhyre intelligent: Han læste

Nietzsche og Shakespeare, som andre læser Anders And, og det gjorder Dylan ikke. Eric fik topkarakterer, Dylan gjorde ikke. Eric charmerede pigerne, det gjorde Dylan ikke, men Eric tegnede hagekors i sin dagbog, mens Dylan tegnede hjerter. Eric vendte sin vrede mod verden, Dylan vendte sin vrede mod sig selv. "Jeg er den mest miserable skabning i historien", skrev Dylan i sin dagbog. "Jeg er Gud, og jeg ville ønske, at alle andre officielt var laverestående end mig", skrev Eric.

I hverdagsprog bliver ordet psykopat brugt om alle mulige mennesker hele tiden: Selv isbjørneungen Knut fra Berlins zoologiske have er blevet kaldt psykopat. I psykiatrien er psykopati imidlertid en specifik og definerbar tilstand: Psykopater er ikke desorienterede eller ude af trit med virkeligheden. De er charmerende, beregnende, manipulerende, egocentriske, begavede og afstumpede. Alt sammen træk, som Eric Harris rummede, men som Dylan Klebold ikke gjorde. FBI-psykologen Dwayne Fuselier er da heller ikke i tvivl: Han læste noget andet i Eric Harris' dagbøger end det banale ønske om hævn over de af klassekammeraterne, der i modsætning til ham selv var gode til sport. Fuselier betragtede ham som psykopat, og var han psykopat, dræbte han af to grunde: Dels for at demonstrere sin overlegenhed i forhold til "almindelige mennesker", dels fordi han simpelthen nød det. Om Eric Harris var psykopat eller ej, kan vi aldrig få bevist. Men kan han hjælpe os til at forstå andre skoleskyderier? Er alle skoleskydere psykopater? Svaret er, at det er de tilsyneladende ikke, og der er heller ikke noget, der tyder på, at Dylan Klebold var psykopat. Alt tyder på, at han som så mange andre teenagere bare følte sig knuget og truet af virkeligheden. Det er også bare en myte, at de to drenge, som har dannet forbillede for skoleskydere, blev holdt udenfor i deres klasse. De havde begge en tæt vennegruppe. At mobning dog er

High School Killers

Hvordan reagerer vor tids Raskolnikover?

en medskabende faktor for mange skoleskydere, er hævet over enhver tvivl. For eksempel fortællerr Cho Seung-Hui i nedenstående klip fra Youtube om, hvordan det er altid at blive spyttet på og fornedret. Han siger: "Skub til os, og vi vil skubbe tilbage".mennesker", dels fordi han simpelthen nød det. Om Eric Harris var psykopat eller ej, kan vi aldrig få bevist. Men kan han hjælpe os til at forstå andre skoleskyderier? Er alle skoleskydere psykopater? Svaret er, at det er de tilsyneladende ikke, og der er heller ikke noget, der tyder på, at Dylan Klebold var psykopat. Alt tyder på, at han som så mange andre teenagere bare følte sig knuget og truet af virkeligheden. Det er også bare en myte, at de to drenge, som har dannet forbillede for skoleskydere, blev holdt udenfor i deres klasse. De havde begge en tæt vennegruppe. At mobning dog er en medskabende faktor for mange skoleskydere, er hævet over enhver tvivl. For eksempel fortællerr Cho Seung-Hui i et klip fra Youtube om, hvordan det er altid at blive spyttet på og fornedret. Han siger: "Skub til os, og vi vil skubbe tilbage".

Konklusionen må være, at det, som skoleskyderne har til fælles, er, at det er unge mænd, som er vrede på samfundet. Mange af dem søger hævn, og nogle af dem lever i mere eller mindre selvvalgt isolation. Andre, som Eric Harris, siger selv, at de ikke kunne stoppes. Eric Harris citerer for eksempel Shakespeare i sin afskedsvideo til sine forældre: "Et dydigt skød har før født dårlige sønner"

Ingen af skoleskyderne er ens, men måske skal man ikke kun lede efter de marginaliserede mobbeofre for at finde dem. Pekka-Eric kommenterer sit eget eftermæle sådan her: "Du vil sikkert sige, at jeg er "gal", "skør", "psykopat", "kriminell" eller sådan noget lort. Nej! Jeg er bare et dyr. Et menneske. Et individ. En afviger." Måske skal vi ikke nødvendigvis lede efter personer, der minder om

Hannibal Lector fra Ondskabens øjne, for at finde frem til skoleskyderne. Raskolnikov var for eksempel ikke psykopat. Raskolnikov angrede til sidst, men han var heller ikke et mobbeoffer. Måske er det det, der er mest uhyggeligt ved folk, der begår et mord: At deres gerning simpelthen ikke kan forklares logisk.

Kilder: Helle Rabøl Hansen: "I don't like Mondays" in Berlingske Tidende d.22.02.2008 og Poul Høi: "American psycho" in Berlingske Tidende d.19.04.2009

High School Killers Hvordan reagerer vor tids Raskolnikover?

Arbejdsspørgsmål:

- Se Cho Seung-Huis video på Youtube:

http://www.youtube.com/watch?v=edK5tf5_bL4&feature=related

Diskuter i klassen, hvordan Cho Seung-Hui iscenesætter sig selv: Synes du, at noget af det, han siger, minder om Raskolnikovs udsagn?

- På flere amerikanske hjemmesider er der unge, der støtter, hvad fx Cho Seung-Hui gør. Prøv at finde en sympatitilkendegivelse, og analyser den.
- Gus van Sants film *Elephant* er inspireret af Columbine-massakren. Diskuter i klassen, hvad I synes om filmen: Er det i orden at lave en film om noget, som næsten lige er sket? Hvordan tror du det påvirker de efterladte? Og hvordan synes du fx drengene bliver fremstillet, synes du at instruktøren idealiserer dem?
- Prøv at lave en liste over alle skoleskyderier. Søg på biblioteket og på nettet: Har de noget tilfælles, andet end at de alle er foregået på en skole? Og hvorfor tror du, at alle morderne netop vælger at begå morderne på en skole?

Forestillingsanalyse

Forestillingsanalyse

Prøv at bruge nedenstående model til at analysere forestillingen *Forbrydelse og straf*. Gennemgå punkterne, inden I går i teatret for at se forestillingen. Hold øje med de forskellige punkter, mens I ser forestillingen, men husk, at det også er vigtigt bare at læne sig tilbage og nyde forestillingen. I kan eventuelt tage noter umiddelbart efter forestillingen, hvor det hele stadig er i frisk erindring.

Førstehåndsindtryk

Hvad var det bedste øjeblik i forestillingen? Hvilke scener kunne du bedst lide? Hvilke billeder fra forestillingen kan du stadig huske? Levede forestillingen op til dine forventninger? Hvordan reagerede du undervejs? Hvordan reagerede det øvrige publikum?

Beskrivelse af forestillingen

Genre: Hvordan kan spillestilen karakteriseres? (Naturalistisk skuespil, absurd, cirkusagtigt, mimisk, teatralisk, dansepræget/fysisk eller andet?)

Skuespillerne: Hvordan spillede skuespillerne i forhold til hinanden? Hvordan var deres kropssprog, deres stemmebrug, deres gestik (arm- og håndbevægelser) og mimik (ansigtsbevægelser)? Hvilke skuespillere synes du, var gode? Og hvorfor?

Scenografi: Beskriv scenografien: Hvordan så scenen ud? Hvordan var rummet indrettet? (Farver, materialer, genstande på scenen) Hvilke kostumer havde skuespillerne på? Hvorfor tror du, scenografen har valgt at lave scenografien lige præcis, som han har? Hvad vil han gerne vise?

Lys: Hvordan så lyset ud? Hvordan blev lyset brugt? Hvilke forskellige stemninger er lyset med til at skabe?

Lyd: Hvilke lyde er der brugt i forestillingen? (Tale, musik, lyde fra ting mm.) Hvilken stemning er lydene med til at skabe?

Forestillingens samfundsrelevans

Kobling: Hvordan kan man perspektivere forestillingen til det samfund, vi lever i?

Nødvendighed: Hvorfor tror du, at Det Kongelige Teater har valgt at opsætte *Forbrydelse og straf*?

Budskab: Hvad fik forestillingen dig til at tænke over? Hvilken mening får du ud af forestillingen?

Skriv en anmeldelse!

Prøv med udgangspunkt i din forestillingsanalyse at skrive din egen anmeldelse. Den må max fylde en side. En anmeldelse skal indeholde en kort beskrivelse af stykket, en bedømmelse af stykket og ikke mindst en begrundelse for din bedømmelse. Fungere scenografien? Fungere kostumerne? osv.

Læg i din anmeldelse vægt på, hvorfor du synes, andre skal se forestillingen.

Inspirations og litteraturliste

Litteraturliste:

Arban: Dostojevskij Thaning og appels forlag, 1963

Bakhtin: The Dialogic Imagination University of Texas Press, 1981

Dostojevskij: Forbrydelse og straf Rosinante, 2003

Hansen: Dostojevskij, Gyldendal, 1991

Hansen: "Da fællesskabet forsvandt" i: Fremtidsorientering 4/2001

Hansen: "I don't like Mondays" Information 22.02.2008

Husserl: Die phänomenologische Methode Reclam, 1998

Høi: "American psycho" Berlingske Tidende 19.04.2009

Jansen et al. (eds.): Verdens litteratur historie vol. 9 Politikkens forlag, 1973

Johannesevangeliet kap. 11 vers 38-44 Bibelen (1992-oversættelsen)

Nietzsche: "Således talte Zarathustra" Jespersen og Pios Forlag, 1983

Inspirationsliste:

Dostojevskij: Kældermennesket Nansensgade antikvariat, 1994

Dostojevskij: Spilleren Athenæum, 1944

Dostojevskij: Idioten Rosinante, 2010

Hansen: "Magatrend: individualisering" Berlingske nyhedsmagasin d. 17. 09. 2010

Houmann: Nietzsche - værdiernes krise C. A Reitzels forlag, 1987

Matthiansen: Ud over al forstand - tilblivelse og tro i Dostojevskijs forfatterskab Forlaget Aros, 1999

Møllevang: "Vi tynger børnene i knæ med alle vores projekter" www.borneliv.dk